

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БАТЬКАМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЯК НАГАЛЬНА ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ	6
1.1. Загальна характеристика основних понять дослідження	6
1.2. Типологія батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами та основних проблем сімейного виховання даної категорії дітей	26
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКООРІЄНТОВАНІСТЬ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З БАТЬКАМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	37
2.1. Напрямки, принципи, форми і методи соціальної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами	37
2.2. Розробка тренінгової програми, що спрямована на забезпечення ефективності процесу соціальної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами	44
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	68

РЕФЕРАТ

на тему: «**Діяльність соціального працівника у роботі з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами**»

Виконала здобувачка вищої освіти Токмак Ксенія Сергіївна

Науковий керівник: доктор філософії, старший викладач Атрошенко Тетяна Юріївна

Актуальність обраної теми дослідження магістерської роботи полягає в тому, що в даний час зростає кількість дітей з особливими освітніми потребами. Для даної категорії дітей сім'я є головною ланкою як у питанні виховання, так і взагалі для успішної соціалізації, для задоволення потреб, а також для освітньої діяльності. Сьогодні сім'ї, які виховують дитину з особливими освітніми потребами належать до соціально незахищених категорій населення. У таких сімей однією з необхідних потреб є: медичне та соціальне обслуговування. Найчастіше зазначена категорія дітей не має змоги здобути освіту, а один із батьків позбавлений можливості повноцінно займатися трудовою діяльністю. Підкреслимо й те, що значна кількість дітей з особливими освітніми потребами з різних причин залишаються у майбутньому без сімей і не можуть брати участь у громадському житті. Держава, забезпечуючи соціальну захищеність цієї категорії дітей та їх батьків має на меті підтримувати та допомагати їм адаптуватися до соціального середовища, а також створити всі умови для розвитку індивідуальних, творчих можливостей та здібностей.

Діяльність соціального працівника у роботі з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, певною мірою сприяє подоланню певних труднощів і сприяє сприйняттю батьками власної дитини, вчить любити свою дитину такою, якою вона є, оточувати її турботою, ласкою, теплом; водночас надається допомога і дитині у набутті впевненості в собі, відчутті власної значущості у світі та соціальному середовищі.

Об'єкт дослідження: діяльність соціального працівника у роботі з батьками.

Предмет дослідження: форми і методи соціальної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати проблему соціальної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами та розробити тренінгову програму для забезпечення ефективності взаємодії соціального працівника з означеною категорією батьків.

Завдання дослідження:

1. Дослідити наукові джерела на предмет уточнення змісту основних понять дослідження.

2. Охарактеризувати типологію батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами та основні проблеми сімейного виховання даної категорії дітей.

3. Проаналізувати існуючі напрямки, принципи, форми та методи соціальної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

4. Розробити тренінгову програму, що спрямована на забезпечення ефективності процесу взаємодії соціального працівника з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

Загальний зміст

У **вступі** розкривається актуальність дослідження. Визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, сформульовані основні завдання.

У **першому розділі** – «Соціальна робота з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами як нагальна потреба сьогодення» – охарактеризовано основні поняття дослідження, вказано основні періоди життєвого циклу сім'ї, яка виховує дитину з ООП, зазначено на основних проблемах батьків, які виховують дитину з ООП: медичних та соціальних.

У **другому розділі** – «Практикоорієнтованість у соціальній роботі з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами» – з'ясовано основні напрямки, принципи, форми і методи соціальної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами; детально описано мету, завдання та зміст авторської тренінгової програми, що спрямована на забезпечення ефективності процесу соціальної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

За результатами проведеного теоретичного дослідження нами було сформовано наступні **висновки**:

1. У наукових працях вчені виділяють особливі за своїм характером потреби, властиві всім дітям з ООП, зазначимо щодо особливих освітніх потреб, то їх розрізняють у дітей різних категорій (діти з порушеннями зору, діти із загальним недорозвиненням мови, діти, які заїкаються, діти з ДЦП, діти з розумовою відсталістю, діти із синдромом Дауна, діти з онкологією та ін.), оскільки це залежить від специфіки порушення психічного розвитку та визначається особливістю побудови навчального процесу. На основі досліджень наукових джерел щодо змісту основних понять дослідження було уточнено сутність поняття «соціальна робота з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами» як цілеспрямовану взаємодію фахівців соціальної сфери та батьків, що зосереджена на вирішення повсякденних батьківських проблем, зміцненні та розвитку позитивних сімейних відносин, відновленні внутрішніх ресурсів.

2. Виконуючи друге завдання, було охарактеризовано типологію батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами:

- портрет батьків авторитарного типу характеризується позицією, прагненням керуватися своїми власними переконаннями всупереч умовлянням з боку, порадам родичів чи рекомендаціям фахівців. Позиція батьків авторитарного типу характеризується феноменом витіснення негативних переживань, що з пов'язані з проблемами здоров'я дитини. Це значно оптимізує їхній стан. Такі батьки спрямовують свої зусилля на пошуки найкращого лікаря, найкращої лікарні, найкращого методу

лікування, найкращого педагога, реабілітолога тощо. Вони мають вміння не бачити перешкоди на своєму шляху і впевненість в тому, що будь-коли може статися диво і з їхньою дитиною.

- портрет батьків невротичного типу – цьому типу батьків властива пасивна особистісна позиція, що можна сформулювати в такий спосіб: «Що є, те є. Нічого не переробиш. Якою дитина народилася, такою і буде!» У батьків цієї категорії зазвичай не формується здатність до прийняття проблеми дитини та не розвивається прагнення до її подолання. Така типологія батьків надмірно фіксується на відсутності виходу з становища, що значно погіршує їх психологічний стан. Батьки невротичного типу виправдовують власну бездіяльність щодо розвитку дитини відсутністю прямих вказівок з боку фахівців, родичів чи друзів на те, що з дитиною слід робити:

- портрет батьків психосоматичного типу – це найчисленніша категорія батьків. У цих батьків виявляються риси, властиві батькам як першого, так і другого типу. Ці батьки емоційно лабільніші, ніж представники двох інших груп. Їм властиві частіші зміни полярних настроїв (від радощів до депресії тощо). У деяких з них більшою мірою проявляється тенденція до домінування, як і в авторитарних батьків, але відсутня афективна форма реагування на проблему стресу, як у першому і другому типу. Вони не влаштовують скандалів і сварок, здебільшого поведуться коректно, стримано, а іноді замкнено. У поведінці, зазвичай, проявляється нормативність.

Також було описано основні проблеми сімейного виховання даної категорії дітей: проблеми, що пов'язані з дефіцитом емоційної підтримки, проблеми побудови ясної життєвої перспективи, проблеми нестачі та знань та навичок, що стосуються розв'язання ряду завдань у взаємодії з дитиною та постійна психофізіологічна напруга та стрес, що пов'язані з проблемами здоров'я дитини.

3. В межах розв'язання третього завдання кваліфікаційної роботи було виявлено взаємопов'язані елементи, що називають напрямками соціальної роботи: соціальний діагноз, соціальна терапія, соціальна реабілітація, соціальна профілактика, соціальний контроль, соціальне страхування, соціальне обслуговування у сфері побуту, соціальне посередництво, соціальний супровід тощо. Усі ці напрямки враховують й у соціальній роботі з батьками, які виховують дитину з ООП.

Також було описано принципи соціальної роботи з батьками дітей з ООП: діяльнісний принцип, принцип інтеграції, принцип охорони соціальних прав батьків, які виховують дитину з ОВП, передбачає протидію будь-яким спробам принцип індивідуалізації соціальної роботи.

У ході дослідження було проаналізовано й форми соціальної роботи з батьками, що можуть бути індивідуальними та груповими, а також включати традиційні (консультування, соціальний патронаж, збори) і нетрадиційні (навчальний та розвиваючий тренінг, клуби, круглий стіл, Квест, «Ток шоу»).

До переліку методів соціальної роботи з батьками, які виховують

дитину з особливими освітніми потребами належать діагностичні та управлінські (виховні). До переліку діагностичних методів належать такі:

Спостереження – загальнонауковий метод дослідження, що передбачає цілеспрямовану, систематичну фіксацію проявів діяльності батьків, які виховують дитину з ООП. Спостереження може бути суцільним та вибіркоvim; включеним та простим; неконтрольованим та контрольованим (при реєстрації спостережуваних подій за заздалегідь відпрацьованою процедурою); польовим (при спостереженні у природних умовах) та лабораторним (в експериментальних умовах).

Опитування – це метод збирання інформації, який може бути у вигляді інтерв'ю, розмови за заздалегідь складеним планом.

Тестування це один з методів дослідження, що полягає в діагностиці особистості, соціально-психічного стану функцій, наявних і набутих знань.

Управлінські та виховні методи ефективно реалізуються у ситуаційно-рольових іграх та у тренінговій роботі.

4. В руслі теми нашого дослідження, на основі матеріалів першого розділу було розроблено тренінгову програму «Долати бар'єри – це просто», що спрямована на забезпечення ефективності процесу взаємодії соціального працівника з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

Мета тренінгової програми: сприяти більш глибокому розумінню соціальними працівниками проблем батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами та допомогти усвідомити батькам цінність сімейного виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Завдання для реалізації тренінгової програми:

- проаналізувати теоретичні та практичні аспекти проблем батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами;
- навчити соціальних працівників та батьків діалогічній взаємодії, що спрямована на позитивні зміни у питаннях сімейного виховання дітей з ООП;
- відпрацювати вправи, спрямованих на розвиток самоствердження та підвищення самооцінки батьків у взаємодії з їх дітьми.

Розроблена нами програма має бути реалізованою у складі трьох сесій:

1. «Відкрита валіза професійних компетенцій» – тренінг для соціальних працівників, які співпрацюють з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

2. «Розфарбоване щастя батьківства» – тренінг для батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

3. «Конструкт і результат» – тренінг для соціальних працівників та батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Кожна з сесій розрахована на три дні (три години щодня).

Представлене дослідження є логічно завершеним, адже встановлену мету – досягнуто, завдання кваліфікаційної роботи – розв'язано.

Наукова новизна та практичне значення дослідження полягає в уточненні змісту понять «соціальна робота з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами»; у розробленні програми тренінгу, що

спрямована на забезпечення ефективності процесу взаємодії соціального працівника з батьками, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

Апробація результатів дослідження теми кваліфікаційної роботи на здобуття наукового ступеня «магістр» представлена під час доповіді на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Школа тьюторської майстерності: здобутки і перспективи» (1 жовтня, 2021 р. м. Мелітополь), а також під час участі у X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Перспективи розвитку сучасної психології» (20-21 квітня, 2022 р. м. Переяслав).

Результати наукового дослідження можуть бути корисними для здобувачів вищої освіти, викладачів, а також для працівників соціальної сфери.

Структура: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань) та додатків. Загальна кількість сторінок – 75.